

doncs, d'un instrument ben útil per al lector, que li permet de copsar ràpidament la natura dels documents referenciats per l'estudiós al cos dels capítols.

Comptat i debatut, el treball del professor Colletta constitueix l'estudi més complet i documentat sobre la CS de què disposem fins a la data: la gènesi de l'obra, els objectius amb què fou concebuda, els recursos literaris i propagandístics posats en joc per l'autor i la relació del text amb les obres historiogràfiques coetànies centrades en els mateixos fets són alguns dels aspectes que s'hi aborden amb rigor i un domini ben evident del tema tractat. No resta, ara, sinó esperar la publicació als *Rerum Italicarum Scriptores* de l'edició crítica del text, que, de ben segur, ens permetrà llegir en condicions òptimes una de les mostres més singulars de la historiografia practicada al *Mare Nostrum* del segle XIV, si més no una de les que de manera més discreta i reeixida va fer servir la matèria històrica per fer apologia d'una institució, el *regnum Sicilie*, i de la dinastia que legítimament el regia i en garantia la continuïtat, com de ben segur va saber advertir la *venatica subodoratio* de Pere el Cerimoniós.

Josep Antoni AGUILAR
Universitat Catòlica de València

Referències bibliogràfiques

- ABULAFIA, David (1997): *The western Mediterranean kingdoms, 1200-1500: the struggle for dominion*. Londres: Longman.
- FODALE, Salvatore (1995): «Federico III (II) d'Aragona, re di Sicilia (Trinacria)». A: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 45. Roma: Treccani, ps. 682-694.
- GARRIDO, Josep-David (ed.) (1997): *El Llibre de la Crònica de Sicília: edició i estudi*. Tesi doctoral llegida a la Universitat Autònoma de Barcelona.
- GUENÉE, Bernard (1973): «Histoires, annales, chroniques. Essai sur les genres historiques au Moyen Âge». *Annales. Économie, Sociétés, Civilisations*, 28, ps. 997-1016.
- GIUNTA, Francesco / GIUFFRIDA, Antonio (1972): *Acta Siculo-Aragonensia, II. Corrispondenza fra Federico III di Sicilia e Giacomo II d'Aragona*. Palermo: Società Siciliana per la Storia Patria (Documenti per servire alla storia di Sicilia, publicati a cura della Società Siciliana per la Storia Patria, Serie I, Vol. XXVIII).
- HILLGARTH, Jocelyn Nigel (1976-1978): *The Spanish Kingdoms, 1250-1516*. Oxford: Clarendon, 2 vols.
- RUBIÓ I LLUCH, Antoni (2000): *Documents per a la història de la cultura catalana medieval*, estudis introductoris d'Albert Balcells i Albert Hauf. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2 vols. (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LIV 1/2).
- COLÓN, Germà / GIMENO, Lluís (ed.) (2012): *La lingüística i les seues aplicacions en la societat*. Castelló de la Plana: UJI, 166 p.

El desenvolupament de la lingüística aplicada ha estat constant des de la segona meitat del segle XX, tant en un sentit d'adquirir cada cop més institucionalització com en el d'aprofundir les àrees d'estudi i descobrir nous temes d'estudi. I també encara en un altre, ben rellevant, que és el que associa les línies de desenvolupament amb les successives teories particulars que van fonamentant el progrés general de la lingüística i, tal com se sol anomenar ja sovint, del conjunt de les ciències del llenguatge.

Si bé en la bibliografia anglesa i en altres llengües, inclosa l'espanyola, aquest desenvolupament s'ha vist acompanyat de la publicació de nombrosos manuals i de reculls miscel·lanis de diferent mena, les publicacions d'aquesta naturalesa en català no han sovintejat, i per aquesta raó és d'agrair que hagi vist la llum la recopilació de Germà Colón i Lluís Gimeno que ressenyem.

En l'inici del pròleg, signat per Germà Colón, se'ns diu justament que «[l]a diversitat de branques

en què es desglossa la lingüística s'ha canalitzat en aquest volum cap a la seva aplicació pràctica, orientada especialment a estudiar-ne els vessants eminentment pragmàtics, com ara el computacional, el pedagògic o el clínic». A més, Colón emfasitza el benefici associat complementari en un sentit professionalitzador, i en aquest sentit val la pena recordar que l'augment de les professions dels lingüistes en els últims decennis ha estat igualment molt destacable.

Al primer capítol («Les tecnologies de la parla», p. 11-23), Climent Nadeu presenta la tecnologia desenvolupada en relació amb la síntesi i el reconeixement de la veu, i planteja, amb les seves paraules, un lloc de trobada, “difícil però necessària”, entre la lingüística i la tecnologia, que s'apliqui al servei de les persones i de la interacció home-màquina. Més en concret analitza els factors de variabilitat de tipus acústic i elèctric que són específics de la parla i en mostra la situació actual i les perspectives de futur. En aquest sentit, l'aprofundiment en una veritable interdisciplinarietat i la convergència de la cultura més tecnològica amb la més lingüística es veuen com els camins que podran fer avançar la disciplina, que cada vegada més va més enllà del llenguatge com a producte estrictament verbal per endinsar-se en la multimodalitat que es fa palesa en la comunicació humana. La combinació, per exemple, d'imatge, so i text és cada cop més evident tant en els estudis del vessant receptiu com en el del productiu.

Francisco A. Marcos Marín, al segon capítol («Forma y comunicació: la enseñanza de la gramàtica», p. 25-45), es decanta, malgrat el que podria fer esperar el títol, només cap a l'aprenentatge de segones llengües. Amb un to discutible i amb alguns exemples clarament fora de lloc (per exemple en relació amb les varietats socials), planteja el concepte de correcció (lingüística) i regla (gramatical), i a continuació repassa els mètodes d'ensenyament de segones llengües al llarg de la història, amb la conclusió final que els mètodes comunicatius no ens han de fer pensar que la gramàtica és prescindible en l'ensenyament de segones llengües.

Juan Carlos Moreno Cabrera («De ASCII a UNICODE: los sistemas de escritura en la era digital», p. 47-70) s'enfronta amb un tema ben particular, i fa un recorregut molt interessant que ens porta dels tipus de sistemes d'escriptura (monosil·làbics, sil·labogràfics i fonemogràfics) a la caracterització computacional d'aquests sistemes, amb llenguatges regulars unidimensionals i bidimensionals. Moreno Cabrera aporta exemples corresponents a cada cas, i acaba presentant els problemes de la codificació ASCII i l'estàndard UNICODE, un protocol de codificació universal que consta de més de cent mil caràcters i codifica noranta-tres sistemes d'escriptura. Es fa evident així, com bé destaca l'autor, que en aquest cas la tecnologia no té per què jugar a favor de les ideologies i dels sistemes dominants, uniformadors i globalitzadors, i justament es pot aliar, en canvi, amb la promoció de la diversitat de llengües i dels sistemes d'escriptura.

Al quart capítol («Sobre la psicolingüística y la neurolingüística», p. 71-85), Liliana Tolchinsky planteja els mètodes d'investigació del comportament lingüístic fent-ne un recorregut històric, i se centra en l'adquisició de llengües i la comprensió i producció del llenguatge, tot entenent les especialitats que repassa com a disciplines integrades en les actuals ciències cognitives.

Llúcia Martín, en un capítol molt més aplicat i tècnic que l'anterior («Digitalització de documents» p. 87-98), planteja la importància de la informàtica en les tasques filològiques i més en concret el projecte de la Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes de la Universitat d'Alacant, que queda exemplificat amb detall al llarg del text.

A continuació, en el següent capítol, M. Antònia Martí ens retorna a un tema més general: «Els corpus lingüístics» (p. 99-114). Parteix de les possibles definicions d'aquestes entitats, amb exemples que corresponen a diferents llengües, i dels evidents avantatges que les noves tecnologies ofereixen a la tasca de l'elaboració de corpus. Al mateix temps, destaca la importància de poder fer servir aquestes eines per a la feina del lingüista: «Per primer cop els lingüistes disposen de dades sobre els fets de llengua on poder verificar hipòtesis i realitzar-ne les anàlisis. La freqüència de les unitats, un paràmetre important a l'hora d'avaluar la seva consolidació en la llengua, pot ser mesurat per primera vegada en relació amb els corpus representatius de la llengua en qüestió.» (p. 104). Tot seguit exemplifica l'anotació dels corpus, que es pot donar en qualsevol nivell de l'anàlisi lingüística, amb les eines que requereix el procés, que com és esperable van molt més enllà del simple processador de textos.

Mikel L. Forcada s'endinsa també en el terreny de la tecnologia en el seu capítol («Traducció automàtica», p. 115-132). Comença amb una definició de la traducció automàtica: «la traducció feta sense intervenció humana i mitjançant un *sistema informàtic de textos informatitzats* escrits en la *llengua origen* (LO) i que produeix textos informatitzats en la *llengua meta* (LM).» (p. 115). Apunta a continuació que les aplicacions de la traducció automàtica es divideixen en dos grans grups, les d'*assimilació* (aplicacions que pot utilitzar tothom) i les de *disseminació*, aquestes adreçades normalment a professionals de la traducció. En el primer cas la traducció automàtica es fa servir per entendre documents escrits en una llengua que es desconeix, per exemple per fer-nos una idea ràpida i aproximada del que s'hi diu; en el segon cas el resultat és la base d'un text que s'acabarà publicant, i la traducció automàtica és una part d'un procés que es completa amb una *preedició* i una *postedició*, que són ja l'obra d'un traductor professional. Forcada apunta també que les dues aproximacions alternatives a la traducció automàtica són la basada en regles i la basada en corpus. La primera era la predominant en l'activitat comercial fins al decenni passat, i es fonamenta en la compilació de diccionaris, analitzadors morfològics i sintàctics, i regles de transformació gramatical. La traducció automàtica basada en corpus s'ha anat expandint des de mitjans dels noranta; els programes d'aquest tipus fan com si aprenguessin a traduir «a partir d'enormes corpus de textos bilingües on milions d'oracions en una llengua s'han alineat amb les seues traduccions en l'altra llengua» (p. 122). El model més exitós és el de la traducció automàtica estadística, en què es fan servir models estadístics complexos que determinen la traducció més probable de cada oració (el traductor de Google és l'exemple més clar d'aquest mètode). Tant en un sentit més teòric com en un de més aplicat, resulta especialment interessant la part en què Forcada se centra en el perquè de la dificultat de la traducció automàtica, i en concret de les diferents fases del procés: anàlisi, síntesi, transferència i descripció; també quan aborda la qüestió de com avaluar la traducció automàtica (per exemple les despeses de funcionament i formació). Per acabar, l'autor del capítol repassa els sistemes de què disposem per al català, tant els basats en regles (Lucy Software, SALT, Internostrum, Apertium) com els basats en corpus (Automatic Trans, el traductor de Google, Bing Translator i Sishitra), si bé no gosa —raonant-ne el perquè— triar-ne un com el millor, atesos els múltiples factors que hi entren en consideració.

Rosa Colomer, en el penúltim capítol («El treball en terminologia», p. 133-140), fa una breu contribució presentant un dels temes que, segurament, ha estat i és un dels més ben tractats en la lingüística catalana. Colomer centra el seu escrit en la tasca que duu a terme el Centre de Terminologia TERMCAT, i es refereix en primer lloc a l'elaboració de productes terminològics i a continuació repassa els camps dels serveis d'assessorament terminològic i de normalització de la terminologia, i acaba amb qüestions relacionades amb la traducció de normes tècniques i amb la presentació de les xarxes de cooperació de l'organisme.

L'últim capítol del recull es deu a la malaguanyada professora Maria Teresa Turell, autora d'una obra de molt relleu en la sociolingüística catalana i que ens ha deixat, desgraciadament, fa ben poc (abril del 2013). Turell presenta en aquest capítol («Lingüística forense: el llenguatge ens delata!», p. 141-166) una àrea d'estudi que ella ha contribuït a fer conèixer i a desenvolupar en l'àmbit de la lingüística aplicada catalana: la lingüística forense. Es tracta d'una àrea a cavall entre la lingüística i l'activitat judicial, que Turell data, pel que fa al seu naixement explícit, el 1968, amb la publicació d'un llibre de Jan Svartvik. L'activitat forense és la del peritatge lingüístic, que s'ha anat institucionalitzant al llarg dels últims anys, i fins i tot, en alguns casos, ha donat lloc ja a una professió desenvolupada a temps complet. Turell analitza la naturalesa de les proves pericials i els diferents subàmbits de la disciplina, i presenta, com a exemples, tres casos *in vivo*, dos d'assassinat, que es van resoldre a partir de les anàlisis de gravacions i missatges de text SMS (de mòbil), i un d'extorsió, solucionat a partir de l'estudi dels missatges de faxes i correus electrònics. L'autora acaba reflexionant sobre quines han de ser les competències del lingüista forense del segle XXI en la seva tasca com a perit: (1) saber observar les dades lingüístiques, (2) analitzar les dades amb absoluta independència, (3) aplicar mètodes i tècniques adequats, (4) saber seleccionar l'evidència més rellevant, (5) saber documentar l'evidència de forma comprensible per al jutge, tribunal o jurat, i (6) utilitzar escales de probabilitat d'opinió qualificada. La lingüística forense sembla que torni

així, des d'un angle més detectivesc i policíac, al que des de l'angle literari l'estilística i la retòrica han sabut —o creien que sabien— des de fa molts segles: el llenguatge delata qui escriu (o qui parla).

En definitiva, i com a conclusió, qualsevol recull d'aquest tipus mostra sempre oscil·lacions en la qualitat i l'orientació dels capítols, i en aquest cas no podia ser d'altra manera. Alguns són molt específics, i aborden temes molt particulars, i d'altres tenen un to molt teòric. És impossible també que parlant de lingüística aplicada i de les contribucions que s'hi poden fer, no hi hagi llacunes, i en aquest volum queden molts temes sense presentar, però també és evident que no es tractava de fer una panoràmica completa o un manual enciclopèdic sobre aplicacions lingüístiques i ciències del llenguatge. En aquest sentit, el recull aconsegueix una funció lloable dins el camp de la lingüística aplicada catalana: posar al dia la informació sobre unes àrees de la lingüística aplicada en general i en particular de la catalana que tenen un relleu especial en l'actualitat, uns terrenys, com apunta Germà Colón al final del pròleg, «estretament connectats amb la societat on vivim» i que haurien de servir per acabar de fonamentar i guiar el desenvolupament d'aquesta tan gran i diversa disciplina i de les nombroses subdisciplines i tendències que integra.

Lluís PAYRATÓ
Universitat de Barcelona

COROMINES, Joan / PASCUAL, José Antonio (2012): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*. Edición en CD-ROM. Madrid: Gredos [adjunta un *Manual de ayuda al usuario*, 46 pp.]

En los últimos años y como reflejo de los avances tecnológicos, ha surgido el proyecto de investigación [consistente en] la informatización y etiquetado del *DCECH*. Se trata de un ambicioso proyecto, desarrollado por el Seminario de Filología e Informática [sic] de la Universitat Autònoma de Barcelona, que consiste fundamentalmente en el trasvase de algunos de los datos del *Diccionario* a soporte informático con el fin de formar un banco de datos etimológicos e históricos sobre las lenguas hispánicas, que en un futuro no muy lejano podrá servir de punto de partida para múltiples investigaciones sobre esta materia. (Blecua / Clavería, 1999: 39)

El proyecto en cuestión, que nació en 1989 —según afirman los autores (*ibíd.*) a continuación del pasaje anterior—, se ha concretado por fin, tras años de labor y espera, en esta edición electrónica publicada en CD-ROM por la editorial Gredos. Además de los datos editoriales que figuran en la ficha inicial de esta reseña, destacados en el CD, en el manual adjunto de ayuda al usuario y en la caja que les sirve de envoltura, es de justicia consignar la composición del equipo responsable de la nueva edición electrónica, detallado en el enlace de *Créditos*, al que se accede a través de la *Barra de menús*:

A partir del *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico* (1980-1991) [...]

Dirección: Gloria Clavería; coordinación: Joan Torruella (ICREA-UAB).

Responsables de áreas: Cristina Buenafuentes [responsable de grafías]; Margarita Freixas [responsable de la información documental]; Carolina Julià y Marta Prat [responsables de la información etimológica]; Elena Castillo [responsable de los apartados de Derivados y Compuestos]; Jessica Córdoba y Laura Muñoz [responsables de revisión].

Digitalización y tratamiento del texto: Isabel M.ª Castro, Jessica Córdoba, Juan Marcos Expósito, Xavier Fernández, Carolina Julià, Carmen Morales, Laura Muñoz, M.ª Luisa Pascual, Ana Paz y Carme Planas.

Seminario de Filología e Informática — UAB: <http://grupsderecerca.uab.cat/sfi/es>.

DESARROLLO INFORMÁTICO Y PROGRAMACIÓN. Dirección del proyecto: Ferran Ribell Bachs y Zaida Valor Navarro; JAD Soluciones informàtiques S.L.; <http://www.jad.es>.

Es de notar, además, que en esta ficha de *Créditos* los autores del *DCECH* constan como «Joan Corominas y José Antonio Pascual», en tanto que el apellido del etimólogo barcelonés aparece con la forma «Corominas» tanto en el *Manual de ayuda al usuario* como en la caja exterior. Por otra parte, los